
El retaule català del Sinaí - Petjada catalana

Autor:

Data de publicació: 25-11-2019

La península del Sinaí

El terrible desert pedregós del Sinaí és un indret amb profundes ressonàncies bíbliques. El poble jueu, guiat per Moisès, el va haver de travessar de camí cap a la Terra Promesa. Segles després molts cristians egipcis van fugir de la persecució romana refugiant-se en aquesta inhòspita península, i cap al segle III el monaquisme s'hi va instal·lar cercant l'esguard de la "mntanya de Déu".

El monestir de Santa Caterina del Sinaí

L'emperador Justinià va construir l'any 527 una basílica i un monestir fortificats a prop dels indrets on les Sagrades Escripures situaven l'episodi de la bardissa que no es consumia, el relat de l'entrega de les taules de la llei a Moisès i el miracle del brollador d'aigua que va sadollar els israelites. Tanmateix per als cristians el Sinaí destacava a més per ser el lloc on, segons la tradició, els àngels havien traslladat les despulles de Santa Caterina després del seu martiri a Alexandria (s. IV).

A partir del segle XI les Croades van ajudar a donar a conèixer el monestir –en aquell temps ja consagrat definitivament a Santa Caterina– entre els cristians d'Occident i a incloure'l en les rutes dels pelegrins a Terra Santa. Durant els segles XIV i XV el culte a la santa d'Alexandria es va popularitzar a la Corona d'Aragó, tal com ho demostren l'elevat nombre de temples i retaules que li van ser consagrats, i els favors concedits per molts reis catalans al cenobi.

La visita del Pare Ubach

L'any 1910 el pare Bonaventura Ubach (1879-1960), l'artífex de la Bíblia de Montserrat, va arribar al monestir –dins l'aleshores protectorat britànic d'Egipte– després d'una extenuant travessa en camell pel desert.

Mentre el Pare Ubach passava revista a tots els objectes de l'església del monestir va adonar-se que en un retaule on hi havia representada Santa Caterina figuraven l'escut del rei d'Aragó i un text en català, a banda d'un altre escut quarterat d'interpretació equívoca que molts estudiosos identifiquen actualment com el de Palma (Mallorca). Així ho explica en el seu llibre "El Sinaí. Viatge per l'Aràbia pètria cercant les petjades d'Israel":

La important inscripció, que es llegeix sota la imatge de la Santa en caràcters gòtics catalans, (...) diu d'aquesta manera:

"Aquest retaule feu fer en Bernat Mesa (Maresa?) ciutadà de Barcelona consol de Cathalans en Damas en lan MCCCLXXXVII".

El pare Ubach continua l'explicació relatant com va procedir arran d'aquest descobriment.

Volent jo fer un bé a la meva pàtria (...) he preguntat al monjo que ens acompanyava si els seria possible de vendre-la.

El pare Ubach rep repetides respostes negatives (ni per 20.000 francs de l'època!) i conclou:

Es comprèn que la pobra gent es mostri recelosa després de l'adquisició d'en Tischendorf.

El religiós es refereix al "Codex Sinaiticus", la Bíblia més antiga del món (s. IV), custodiada en el monestir i adquirida el 1859 pel lingüista alemany Konstantin von Tischendorf amb un compromís de retorn que mai es va complir.

Un regal del cònsol català de Damasc

Estudis posteriors situen l'arribada d'aquest retaule al Sinaí coincidint amb un període de pau a la regió, a partir del 1370, arran de la croada de Pere I de Xipre contra l'Egipte dels mamelucs. La lucrativa ruta comercial a Damasc es va restablir i ja el 1379 es documenta un cònsol de catalans a la ciutat. El 1385 és nomenat cònsol Bernat Maresa amb la missió de reactivar la diplomàcia i el comerç amb les terres sota la seva jurisdicció. En aquells moments el port de Barcelona era un dels principals punts de sortida dels pelegrins cap a Terra Santa i el cònsol encarrega un retaule de Santa Caterina, de gran qualitat pictòrica, que seria regalat als monjos del monestir del Sinaí l'any 1387.

La taula catalana va acabar esdevenint una de les joies d'aquest important cenobi, "el Montserrat de l'Aràbia", tal com el va qualificar el pare Ubach. Així doncs, a l'allunyat monestir de Santa Caterina del Sinaí –el monestir més antic de la cristiandat encara en funcionament– els catalans hi veneraven fa més de sis segles un retaule que, segons l'erudit Lluís Nicolau d'Olwer, "destaca (...) entre la banalitat encarcarada de les icones bizantines d'aquell temple grec".

Fotografies:

Fotografia monestir Santa Caterina del Sinaí. Font: Viquipèdia (Berthold Werner)

Fotografia Pare Ubach. Portada del llibre El Sinaí. Viatge per l'Aràbia pètria cercant les petjades d'Israel.

Fotografia retaule català de Santa Caterina. Mediterraneum. L'esplendor de la Mediterrània Medieval. Museu d'Història de Catalunya. Exposició: 18/5/2004-27/11/2004.

Saber-ne més*:

Monestir de Santa Caterina del Sinaí.

Ubach, Bonaventura. El Sinaí. Viatge per l'Aràbia pètria cercant les petjades d'Israel. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012.

Gironell, Martí. L'arqueòleg. De Montserrat a Terra Santa seguint un somni. Columna, 2010.

Duran, Daniel. El viatge del retaule de Santa Caterina al Mont Sinaí. Mediterraneum. L'esplendor de la Mediterrània Medieval. Exposició: 18/5/2004-27/11/2004.

Duran, Daniel. La Corona de Aragón y el Sinaí en la Edad Media: a propósito del retablo de Santa Catalina de Bernat Maresa, cónsul catalán en Damasco. Erytheia núm. 32 (2011).

'Quién era el padre Ubach' article publicat a La Vanguardia el 17 de desembre de 2012.

* Llibres o recursos web que han estat utilitzats com a fonts per a la redacció de l'article o que poden ser d'interès per a conèixer millor el personatge o el tema tractat.